

Kristijan Marić*
Andreas Torner**

UTJECAJ FINANCIJSKIH MULTINACIONALNIH KOMPANIJA NA IZAZIVANJE SVJETSKE FINANCIJSKE KRIZE 2007. GODINE

Sažetak

Autori ovog rada istražiti će utjecaj financijskih multinacionalnih kompanija na izazivanje svjetske financijske krize 2007. godine. Također, u radu će biti prikazan iznos otpisa i kreditnih gubitaka u financijskom sustavu Sjedinjenih Američkih Država, zbog odluke Kongresa da financijski intervenira i spriječi propast financijskih multinacionalnih kompanija. Slijedom toga, prikazat će se i model prema kojem je izazvana svjetska financijska kriza 2007. godine, što ujedno predstavlja i predmet istraživanja ovog rada. Nadalje, na temelju postavljenog predmeta istraživanja, određen je i glavni cilj rada – dokazati da su financijske multinacionalne kompanije utjecale na izazivanje svjetske financijske krize 2007. godine. Za izradu rada korišteni su sekundarni izvori podataka dostupni u znanstvenoj i stručnoj literaturi, podaci s interneta i završni rad preddiplomskog studija koautora ovoga članka.

Ključne riječi: financijske multinacionalne kompanije, svjetska financijska kriza, investicijske banke, rejting agencije.

1. Uvod

Svjetske financijske krize mogu se objasniti kao deficit potražnje na financijskim tržištima, zbog čega dolazi do velikog pada cijena, dionica, obveznica i/ili ostalih financijskih instrumenta. Svjetske krize karakterizira nagli pad cijena imovine i destabilizacija cjelokupnog gospodarstva neke zemlje. Ipak, ako je riječ o velikim državama poput Sjedinjenih Američkih Država, kriza može prouzročiti negativan utjecaj za cjelokupno svjetsko gospodarstvo. Kroz povijest, do velikih financijskih kriza dolazilo je zbog nestanka i/ili nedostataka pojedinih resursa, prirodnih katastrofa i nejednakosti u društvu. S obzirom na to, postavlja se pitanje kako nastaju najveće svjetske

* Kristijan Marić, mag. int. rel et dipl., Libertas međunarodno sveučilište, kmaric@libertas.hr

** Andreas Torner, bacc. oec, torner54321@net.hr

financijske krize. Događaju li se one slučajno ili su možda rezultat ljudske pohlepe? Čovječanstvo je više puta kroz povijest pokazalo da nikada nije dovoljno novaca za postizanje dugoročne sreće. Događaju li se najveće financijske krize namjerno, kako bi određene multinacionalne kompanije lakše i brže ostvarile rast prihoda i profita, što se postiže preuzimanjem tržišnih udjela konkurencije na nacionalnim tržištima pojedinih zemalja.

U ovome radu analizirano je poslovanje multinacionalnih kompanija prije i nakon svjetske financijske krize 2007. godine, shodno čemu su predstavljeni i uzroci izbivanja analizirane krize. Također, u radu je prikazan razvoj i širenje multinacionalnih kompanija te njihov utjecaj na izazivanje predmetne krize. Glavni cilj i svrha ovog rada je dokazati da su financijske multinacionalne kompanije svojim neodgovornim poslovnim modelima uzrokovale najveću financijsku krizu u povijesti, što je dovelo do velikih financijskih gubitaka za sve dionike na financijskom tržištu, kao i do bankrota velikog broja fizičkih osoba, na temelju čega je postavljena prva hipoteza ovog rada – H1: poslovni modeli financijskih multinacionalnih kompanija doveli su do svjetske financijske krize 2007. godine.

Financijske multinacionalne kompanije koje su izazvale predmetnu krizu „spasene” su financijskom intervencijom Vlade Sjedinjenih Američkih Država i otpisom dugova, zahvaljujući odluci Kongresa. To se dogodilo iako su kompanije zahvaljujući poslovnim modelima koji su doveli do izbivanja krize tijekom sedam godina ostvarivale visoke profite, a nastavile su isplaćivati dobit i bonuse i nakon izbivanja krize, na temelju čega je postavljena druga hipoteza ovog rada – H2: svjetska financijska kriza 2007. godine dovela je do rasta prihoda i profita u financijskim multinacionalnim kompanijama koje su krizu i izazvale.

2. Multinacionalne kompanije

Multinacionalna kompanija je trgovačko društvo ili grupa trgovačkih društava (engl. *group of companies*) s poslovnim subjektima u najmanje dvije ili više država. Sjedište imaju u jednoj državi, a proizvode robu i pružaju usluge u ostalim državama. One kao takve, u manje razvijenim zemljama često funkcioniraju kao monopolisti, gdje preuzimaju konkurentne nacionalne kompanije ili svoju robu prodaju ispod tržišnih cijena s ciljem eliminiranja konkurencije na pojedinom nacionalnom tržištu. Multinacionalna se struktura može sastojati od trgovačkog društva osnovanog u jednoj državi, s prodajnim mjestima, proizvodnim pogonima, projektima zajedničkog ulaganja (engl. *joint-venture*) u drugoj državi, ili od određenog broja trgovačkih društava u različitim državama koje su povezane međusobnim držanjem dionica (<http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/M/Multinacionalna-kompanija>, 27. kolovoza 2017).

Multinacionalne kompanije su kompanije koje posluju s velikom količinom proizvodnje u najmanje dvjema državama na svijetu. Karakterizira ih posjedovanje znatnog kapitala, znanje i velik broj zaposlenih, a najvažniji cilj im je povećanje prihoda i dobiti. Nakon što multinacionalne kompanije ostvare maksimalan kapital u matičnoj državi, okreću se novim tržištima kako bi nastavile ostvarivati rast prihoda i dobiti. Osvajanje novih tržišta postižu transferiranjem finansijskih sredstava iz matične države u podružnice u inozemstvu, čime jačaju svoj položaj u odnosu na nacionalna konkurenta poduzeća. Takav oblik poslovanja dovodi do preuzimanja i/ili „gašenja” nacionalnih poduzeća koja ne mogu dugoročno održati finansijsku konkurentnost, što dovodi do kontrole proizvodnje određenog proizvoda u globalnom povezivanju svijeta, u čemu multinacionalne kompanije imaju važnu ulogu. Što se tiče proizvodnje, one svoju proizvodnju temelje na visokoj tehnologiji i jeftinoj radnoj snazi, što multinacionalnim kompanijama omogućava da se brzo prilagode zakonima države u kojoj pokreću poslovanje. Korištenjem svojih finansijskih sredstava i investiranjem utječu na kreiranje pojedinih zakona u državama u kojima posluju, što im omogućuje stjecanje visoke dobiti. Multinacionalne kompanije imaju budžete koji višestruko premašuju bruto domaći proizvod (u daljnjem tekstu BDP) država u kojima posluju, čime predstavljaju značajan faktor na lokalnom tržištu. Danas svijetom „vlada” više od 70 000 multinacionalnih kompanija koje svoja sjedišta imaju na svim kontinentima. Najviše registriranih multinacionalnih kompanija ima u Sjevernoj Americi (Sjedinjene Američke države i Kanada), na Dalekom Istoku (Azijski tigrovi), u Japanu i Kini te zapadnoj i sjevernoj Europi.

Mark Zandi, glavni ekonomski savjetnik *Moody'sa* kaže da se krize može predvidjeti mnogo prije nego što dođu. Također, on kaže: „Ako raste kao korov, onda vjerojatno i jest korov”. Finansijske su krize zbunjujući događaji. U početku se doimaju nedokučivima, čak i kad se njihove štete ubrzano šire i naočigled rastu, dok se ispod zbunjujuće površine kriju kompleksni i egzotični finansijski proizvodi i institucije – multinacionalne kompanije (Zandi, 2010: 1).

Mark Zandi također smatra da su za krize krive najveće svjetske finansijske institucije – multinacionalne kompanije. On smatra da finansijske institucije namjerno izazivaju finansijske krize, tako što izdaju kredite i kartice pravnim i fizičkim osobama bez ikakvih jamstava da će moći naplatiti dugovanja (<https://www.vecernji.hr/biznis/izvaci-iz-knjige-noama-chomskog-mi-nemamo-kapitalizam-korporacije-mazidrzava-1175010>, 12. rujna 2017).

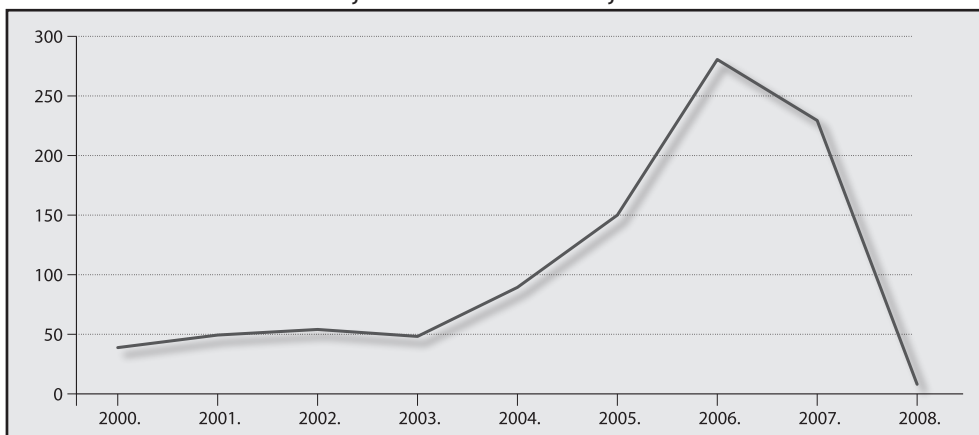
Svaki se put porezne obveznike poziva da finansijski izvuku one koji su stvorili krizu, a to su sve glavne finansijske institucije. U kapitalističkoj ekonomiji tako se ne bi trebalo raditi. U kapitalističkom sistemu kriza bi pomela one koji su se odvažili na rizična ulaganja. No bogataši i moćnici ne žele kapitalistički sistem. Oni žele da, kada se nađu u nevolji, država bude u stanju uskočiti poput dadilje i da ih tada porezni

obveznici financijski izvuku. Oni posjeduju policu osiguranja koju im je izdala država, što znači da će ih, bez obzira na to koliko se često odluče na riskiranje, i ako se nađu u nevolji, javne institucije financijski izvući, jer su oni preveliki da ih se pusti da propadnu – i to se tako stalno i iznova ponavlja (Varoufakis, 2010: 13).

3. Svjetska financijska kriza 2007. godine

Ništa nas ne humanizira više nego aporija, taj trenutak strašne zbunjenosti u koju upadamo kad se naša uvjerenja rasprsnu u sitne komade, kad se iznenada nađemo u slijepoj ulici ne znajući objasniti što nam oči vide, što dodiruju naši prsti, što čujemo svojim ušima. A kad aporija baci mreže tako daleko da obuhvati cijelo čovječanstvo, tada znamo da je nastupio sasvim posebni trenutak povijesti. Rujan 2008. godine bio je takav trenutak. Svijet je pogodilo iznenađenje kakvog nije bilo od 1929. godine. Odjedanput smo bili prisiljeni oprostiti se od uvjerenja koje smo stvarali kroz desetljeća, kao i od 40 000 milijardi dolara vrijednosti svjetskog kapitala, od 14 000 milijardi dolara bogatstva kućanstava (samo američkih), od 700 000 radnih mjesta mjesečno samo u SAD-u i od bezbroj kuća koje su oduzimate širom svijeta. Vlade su počele ubacivati bilijune dolara, eura, jena itd. u financijski sustav koji je samo nekoliko mjeseci prije bio u punom zamahu, akumulirao basnoslovne profite i provokativno tvrdio da je našao ćup zlata ispod planetarne duge. Kada se pokazalo da je taj odgovor nedovoljan, naši predsjednici i premijeri, ljudi s besprijekornim neoliberalnim pedigreeom, krenuli su u pohod nacionalizacije banaka, osiguravajućih društava i automobilske industrije kakva bi posramila Lenjinove pothvate poslije 1917. godine (<http://www.poslovnih.hr/trzista/kronologija-svjetske-financijske-krize-od-losih-hipotekarnih-kredita-do-gasenja-svjetskih-bankarskih-divova-168695>, 4. rujna 2017).

Slika 1: Izdavanje CDO kredita u razdoblju od 2000. – 2008.

Izvor: Zandi (2010: 120) i sistematizacija autora

Na slici su prikazani krediti izdani u kolateralnim dužničkim obveznicama (engl. *collateralized debt obligation* – CDO) od 2000. do 2008. godine. Iz prikaza se može uočiti kako CDO krediti postupno rastu od 2000. do 2003. godine, dok 2004. godini dolazi do naglog povećanja izdavanja navedenih kredita, koji svoj vrhunac dosežu u 2006. godini, kada je bilo izdano CDO kredita u visini tristo milijardi dolara. Nagli pad izdavanja kredita dovodi do početka svjetske financijske krize 2007. godine, čime dolazi do propasti banaka u kojima su se izdavali takvi krediti.

Kronološki prikaz svjetske financijske krize 2007. godine (<https://www.netflix.com/hr/title/70139555>, 13. srpnja 2017.)

- travanj 2007. – *New Century* korporacija nalazi se pred stečajem
- lipanj 2007. – *Merril Lynch* prodaje svoju imovinu
- srpanj 2007. – *Mozilo* najavljuje „veliku depresiju”
- najveća američka korporacija za hipotekarne stambene kredite *Countrywide* priznaje da su im prihodi pali za trećinu i da ne vide ubrzani način oporavka
- kolovoz 2007. – izgubljena likvidnost banaka zahtijeva financijsku intervenciju države
- 9. kolovoza 2007. datum je koji se uzima kao službeni početak krize
- *BNP Paribas* obustavio je otkup i isplatu u novčanim fondovima
- Europska središnja banka objavljuje da će poslovnim bankama odobravati neograničene kredite od 4 % kamate, čime je u financijski sustav pustila prvih 95 milijardi eura
- u sljedećih 48 sati američki FED intervenira s 62 milijarde dolara za održavanje likvidnosti
- 20. kolovoza 2007. – *Ted spread* (indikator rizika) raste šest puta za 40 bazičnih bodova čime se podiže na 240
- rujanj 2007. – padaju kamate na pozajmice: FED je bankama posuđivao novac praktički besplatno, po stopi između 0 i 0,25 %
- Libor, međubankarska stopa dolazi malo ispod 7 % što je najviše od 1998. godine
- listopad 2007. – *Merrill Lynch* objavljuje kvartalni gubitak od čak 8,4 milijardi dolara
- veljača 2008. – *JP Morgan Chase* kupuje investicijsku banku *Bear Sterns* kako bi je spasio od bankrota
- travanj 2008. – Međunarodni monetarni fond procjenjuje da je trošak krize veći od 1000 milijardi dolara, padaju cijene nekretnina u Britaniji, Irskoj i Španjolskoj
- svibanj 2008. – UBS (švicarska banka) objavljuje da je izgubila 37 milijardi dolara na CDO-ima osiguranja hipotekama, a namjera je pokriti gubitak povlačenjem 16 milijardi dolara od svojih dioničara

- srpanj 2008. – Vlada SAD-a daje najvećim davateljima hipotekarnih kredita (*Freddie Mac* i *Fannie Mae*) financijsku potporu i kreditna jamstva u vrijednosti 5 bilijuna dolara tj. oko desetinu svjetskog BDP-a
- rujanj 2008. – *Wall Street* i londonska burza su pred kolapsom, dionice američkih kompanija drugi put u povijesti padaju ispod jednog dolara, *Fannie Mae* i *Freddie Mac* službeno su nacionalizirane, *Bank of America* kupuje *Merrill Lynch* za 50 milijardi dolara
- 15. rujna 2008. propada *Lehman Brothers*, jedan od kreatora CDO-a, a financijskom intervencijom od 85 milijardi dolara FED spašava najveću osiguravajuću tvrtku AIG od bankrota
- veliki bankarski giganti *Wachovije* i *Washington Mutuala* prestaju poslovati, kupio ih je *JP Morgan Chase* za 1 dolar
- Američki kongres odbija odobriti 700 milijardi dolara pomoći zbog krize koja se osjeća u cijelom svijetu
- listopad 2008. – Kongres izglasava odobrenje paketa od 700 milijardi dolara
- islandska vlada nacionalizira svoje tri nacionalne banke
- Međunarodni monetarni fond nalaže da svaka država treba financijskim intervencijama spasiti svoje banke
- krajem listopada SAD i Velika Britanija i službeno se nalaze u recesiji
- studeni 2008. – Eurozona službeno u recesiji, FED intervenira s dodatnih 800 milijarda u financijski sustav
- prosinac 2008. – Wall street izgubio više od 31 % vrijednosti koju je imao 1. siječnja 2008. godine.

Svjetska financijska kriza 2007. godina zapravo je nastala kao jedna velika kula od karata. Kada je jedna karta pala, sve se srušilo. Vrhunac krize odvijao se 2008. godine kada je došlo do sloma hipotekarnih kredita, a kriza se brzo proširila na cijeli svijet. Kriza se počela događati kada ljudi koji nisu bili kreditno sposobni, preko noći postaju kreditno sposobni, a bankari za takve izdane kredite dobivaju visoke bonuse putem CDO kredita. Hipotekarne kuće i banke prodavale su takve hipoteke drugim investicijskim bankama, nakon čega su te hipoteke kombinirale s drugim sredstvima zajmova (engl. *buyout*). To su najčešće bili zajmovi za kratkoročne kredite, dugove na debitnim karticama, automobile, studentske kredite. Sve zajmove grupirali su u jednu financijsku izvedenicu koja se zvala CDO.

Rejting kuće tada su CDO kredite ocjenjivale s oznakom AAA ili visokom ocjenom, a ustvari su svi ti krediti trebali biti ocjenjeni kao „smeće”. CDO kredit je u kratkom vremenu postao vrlo popularan, shodno čemu su ih počeli kupovati investicijski i mirovinski fondovi. Više od trećine američkih građana tako je na računima gomilalo dugove veće od 10 000 dolara. Sve se promijenilo 2005. kada dolazi do usporavanja gospodarskog rasta i povećanja kamatnih stopa. Zajmoprimci s nižim

dohodcima nisu više mogli vraćati hipotekarne kredite i bili su prisiljeni prodavati nekretnine. Naglo povećanje ponude nekretnina na tržištu prouzročilo je pad vrijednosti nekretnina, što je dovelo dužnike i investitore u velike poteškoće. Početkom 2007. godine banke koje su bile specijalizirane za financiranje takvih kredita ostale su bez kapitala i povukle su cijeli svijet u svjetsku krizu koja nije bila viđena još od 1929. Kriza je američki financijski sustav koštala više od 2 trilijuna dolara, što će detaljnije biti predstavljeno u sljedećem poglavlju.

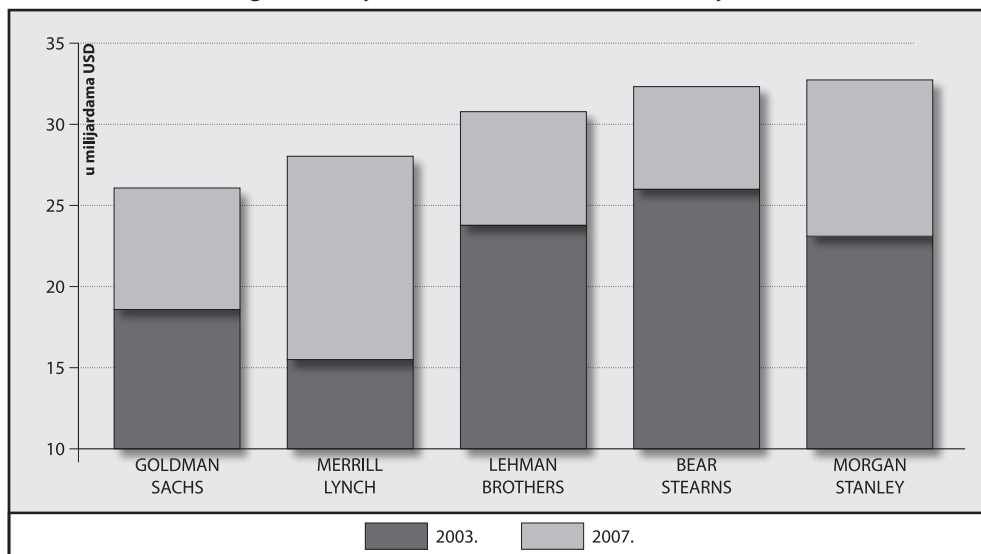
3.1. Kako su financijske multinacionalne kompanije izazvale svjetsku financijsku krizu 2007. godine

U nastavku govorimo o utjecaju multinacionalnih kompanija na izazivanje svjetske financijske krize 2007. godine prema dokumentarnom filmu *Inside Job* (<http://hrcak.srce.hr/98006>, 5. rujna 2017).

Kriza se nije dogodila slučajno, prouzrokovao ju je nekontroliran i fiktivan rast američkog financijskog sektora. Početkom 21. stoljeća financijskim sektorom Sjedinjenih Američkih Država dominiralo je pet investicijskih banaka: *Goldman Sachs*, *Morgan Stanley*, *Lehman Brothers*, *Merrill Lynch* i *Bear Stearns*, dva financijska konglomerata: *City Group* i *JP Morgan*, tri osiguravajuće kuće: *Aig*, *Mbia* i *Ambac* te tri rejting agencije: *Moddys*, *Standard Pool* i *Fitch*. Sve ih je povezivao osiguravajući lanac – sustav koji je spajao trilijune dolara, u hipotekama i kreditima s investitorima diljem svijeta. Prema standardnom modelu kreditiranja, kredit za kupnju kuće podizao se u banci, shodno čemu je banka očekivala da će se kredit vraćati u mjesečnim anuitetima kroz dogovoren broj godina. Prema novom modelu koji je prouzročio krizu, banke su prodavale kuće investicijskim bankama (investitorima), a investicijske banke su kombinirale s drugim hipotekama i kreditima, što je uključivalo: studentske kredite, kredite za vozila i dugove po kreditnim karticama. Na taj su način stvorile komplekse derivate – kolonizirane dužničke obveznice, poznate pod nazivom CDO. Potom su investicijske banke prodale kredite investitorima, a kada su vlasnici kredita platili ratu, novac je odlazio investitorima diljem svijeta. Investicijske banke plaćale su rejting agencijama za što bolju procjenu CDO-a, pa je mnogima dodijeljena najveća moguća ocjena AAA. Na taj način su CDO-i postali popularni kod mirovinskih fondova, jer su oni mogli kupovati samo visoko ocijenjene obveznice. Sustav je tako postajao „tempirana bomba”, a banke više nisu marile za bonitet zajmoprimatelja te su nudile riskantnije zajmove. Za bonitet nisu marile ni investicijske banke, jer što su više CDO-a prodale, to im je profit bio veći. Rejting agencije koje su plaćane od strane investicijskih banaka nisu snosile nikakvu odgovornost za neadekvatno dodijeljen rejting, jer jedino je bilo važno zaraditi još više. Stotine milijardi dolara godišnje je prolazilo kroz taj lanac, a svatko je mogao dobiti hipotekarni kredit, što je dovelo do enormnog rasta cijena nekretnina. Takvih kredita izdano je preko 600 milijardi

dolara u deset godina, što je rezultiralo najvećim financijskim balonom u povijesti. Jedan od velikih problema takvog načina poslovanja odnosio se na povećanje financijskog kapitala investicijskih banaka, zahvaljujući polugama u financijskom sustavu. Poluge investicijskih banaka znale su dosežati i omjere 33–1, što znači da je dovoljan samo mali pad njihovog kapitala da postanu nesolventne.

Slika 2: Poluge investicijskih banaka 2003. vs. 2007. (u milijardama dolara)

Izvor: www.netflix.com (10. rujna 2017.) i sistematizacija autora

Na slici je prikazano pet najvećih američkih investicijskih banaka i povećanje njihovih poluga (2003. vs. 2007.), kojima su trgovala banke. Analizom prikazanih podataka uočava se da su banke tijekom analiziranih godina sve više trgovala polugama i tako uzrokovala rast umjetnog financijskog balona, koji je eksplodirao 2007. godine.

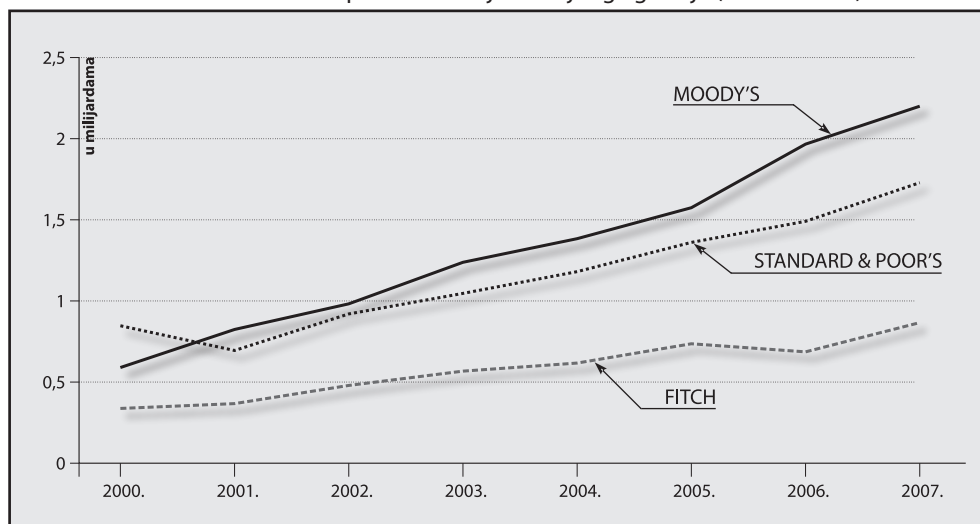
3.2. Primjer modela kojim je izazvana svjetska financijska kriza 2007. godine

Osiguravajuća kuća *American International Group* (u daljnjem tekstu *AIG*) prodavala je ogromnu količinu financijskih izvedenica *Default Swap*, koje su služile kao police osiguranja za *CDO* kredite. Investitor koji je kupio kredit *Default Swap* plaćao je *AIG*-u kvartalnu premiju. U slučaju da *CDO* izgubi vrijednost, *AIG* je investitoru nadoknadio gubitak. Za razliku od uobičajenih osiguranja, špekulanti su mogli kupiti kredit *Default Swap* police od *AIG*-a, kako bi se kladili na *CDO*-e koje nisu imali u svojem vlasništvu. Primjer: posjedujemo kuću, ta se kuća može samo jednom osigurati, ali model – svijet izvedenice omogućuje svakome da osigura tu kuću, što znači da npr. 50 osoba može osigurati tu kuću. Do problema dolazi ako kuća npr. izgori, jer broj gubitaka u sustavu postaje proporcionalno veći. Kako krediti *Default Swap* ni-

su bili regulirani, AIG nije trebao zadržavati novac za pokriće eventualnog gubitaka. Umjesto toga, AIG je isplaćivao ogromne bonuse.

Kada su CDO-i izgubili na vrijednosti, AIG se našao u velikim finansijskim problemima. AIG-ov ured u Londonu izdao je takve kredite u vrijednosti pola milijarde dolara. U odnosu na AIG, *Goldman Sachs* nije samo prodavao CDO-e (3,1 milijardu dolara), već je krajem 2006. započeo kladenje protiv njih, dok su istovremeno govorili klijentima kako su to isplative investicije. Kupnjom kredita *Default Swap* od AIG-a, *Goldman Sachs* je mogao staviti kao ulog CDO-e koje nije posjedovao i na taj način ostvariti premiju kad bi CDO propao. Goldman Sachs je kupio najmanje 22 milijarde dolara kredita *Default Swap* polica od AIG-a, čime su osigurali sami sebe u slučaju mogućeg kraha AIG-a. No, 2007. godine Goldman Sachs počeo je prodavati posebno dizajnirane CDO-e putem kojih su ostvarivali visoke profite i to zahvaljujući finansijskom gubitku vlastitih klijenata. U slučaju *Morgen Stanleya*, menadžment je prodavao hipotekarne vrijednosnice protiv kojih je ulagao. *Morgen Stanley* je na taj način zaradio stotine milijuna dolara, dok su investitori izgubili sav novac. Također, veliki fondovi *Tricadia* i *Magnetar* zaradili su milijarde dolara kladeći se protiv CDO-a koje su kreirali zajedno s *Merrill Lynchom*, *JP Morganom* i *Lehman Brothersom*, a CDO-e su nudili klijentima kao sigurna ulaganja. Tri rejting agencije: *Moody*, *Standards and Poors* i *Fitch* zaradile su milijarde dolara dodjeljujući visoke rejtinge riskantnim vrijednosnicama. *Moody* i *Standards and Poors* primali su naknadu za izdavanje rejtinga. Što su više AAA rejtinga dodijelili strukturiranim vrijednosnicama, to je njihov profit bio veći. To je omogućilo da rejting *Lehman Brothersa* samo nekoliko dana prije bankrota iznosi A2, AIG-a AA, a *Fannie Mae* i *Freddie Maca* AAA.

Slika 3: Prikaz rasta prihoda tri najveće rejting agencije (2000. – 2007.)

Izvor: www.netflix.com (10. rujna 2017.) i sistematizacija autora

Na slici je prikazan rast profita (2000. – 2007.) tri najveće američke rejting agencije u milijardama dolara. Iz prikazanih rezultata vidljivo je povećanje prihoda rejting agencija *Fitch* za 500 milijuna dolara u 7 godina. *Standards and Poors* povećao je prihode za 700 milijuna dolara, dok je najveći rast ostvario *Moodys*, koji je 2000. godine imao profit od 1 milijarde dolara, dok je u roku od 7 godina povećao svoje prihode za milijardu i pol dolara.

3.3. Financijski gubici multinacionalnih kompanija i američki intervencionizam

2000. godine u Sjedinjenim Američkim Državama financijski sektor počinje preuzimati glavnu ulogu u gospodarskom i društvenom životu građana, što je rezultiralo svjetskom financijskom krizom 2008. godine, stvaranjem umjetnih vrijednosti novca u svojem sustavu. Točne iznose uzrokovane štete nemoguće je izračunati, kao i veliki broj izgubljenih radnih mjesta te povećanje siromaštva, kako u Americi tako i svijetu. U rujnu 2008. kriza poprima dramatične razmjere. Dolazi do teške kreditne kontrakcije, pada vrijednosti na burzama diljem svijeta i kolapsa nekih od najvećih financijskih institucija. Poljuljano je povjerenje u kreditnu sposobnost poslovnih partnera, dolazi do pada cijena vrijednosnica, a kamatne stope na međubankovne kredite i državne vrijednosnice u rujnu i listopadu dosežu najviše razine u posljednjih nekoliko desetljeća. Daljnji pad povjerenja investitora, u kombinaciji sa sve lošijim rezultatima realnog sektora, vodio je u novu paničnu prodaju vrijednosnica diljem svijeta na kraju rujna i u listopadu. Na globalnoj razini, samo u prvih deset dana listopada, pad vrijednosti dionica iznosio je više od 10 000 milijardi dolara, a u 2008. zabilježen je ukupan pad od 40 %. Pred krahom su se našle najvažnije financijske institucije SAD-a: *Fannie Mae* i *Freddie Mac* (*government-sponsored enterprises*), koje su raspolagale s polovicom hipotekarnih zajmova u SAD-u, u vrijednosti od 5000 milijardi dolara, zatim *AIG*, jedno od najvećih osiguravajućih društava na svijetu s više od tisuću milijardi dolara vrijednom imovinom, *Citigroup*, *Lehman Brothers*, *Washington Mutual* itd. Sjedinjene Američke Države procijenile su da su *AIG* i *Citigroup* „too big to fail” (odnosno da bi njihova propast imala nesagledive posljedice po američku i globalnu financijsku stabilnost) pa su najprije intervenirale s ukupnim sredstvima od 150 milijardi dolara u spašavanju *AIG*-a (time je država postala osamdesetpostotni vlasnik), a zatim su s jamstvom teškim 306 milijardi dolara i izravnom investicijom od 20 milijardi dolara intervenirali u *Citigroup*. Nasuprot tome, *Lehman Brothers* i *Washington Mutual* proglasili su bankrot – prva kao najveća kompanija u američkoj povijesti, a druga kao najveća banka koja je ikad propala. Ti su događaji praktički označili kraj neovisnog investicijskog bankarstva u SAD-u, odnosno institucija koje su najviše profitirale od deregulacije financijskog sustava posljednjih desetljeća.

Tablica 1: Ukupan otpis i kreditni gubici finansijskog sustava Sjedinjenih Američkih Država

Banke	Milijarde dolara	Osiguravatelji	Milijarde dolara
Wachovia	95,5	AIG	60,9
Citigroup	67,2	Ambac	10,6
Merrill Lynch	55,9	Hartford Financial	7,9
USB	48,6	Metlife	7,2
Washington Mutual	45,6	Allianz	4,5
HSBC	33,1	Prudential Financial	4,4
Bank of America	27,4	Allstate Corp	4,4
National City	26,2	Mbial	4,3
JP Morgan Chase	20,5	Swiss Re	4,2
Lehman Brothers	16,2	Aegon	3,8
Ukupan otpis i kreditni gubitci (10 banaka)	436,2	Ukupan otpis gubitaka (10 osiguravatelja)	146
Poduzeća s potporom vlade	Milijarde dolara	Ukupan otpis i potpora Kongresa	696,6
Freddie Mac	58,4		
Fannie Mae	56		
Ukupno	114,4		

Izvor: Zandi (2010: 190) i sistematizacija autora

U tablici je prikazan ukupan otpis kreditnih gubitaka koje su američke finansijske kompanije stvorile do 2008. godine. Iz prikazanih podataka može se uočiti kako je samo u bankarskom sektoru deset najvećih otpisa dugova iznosilo ukupno 436,2 milijarde dolara, dok je u osiguravajućem sektoru otpis dugova iznosio 146 milijardi dolara. Nadalje, podaci iz tablice prikazuju potporu američke vlade finansijskim multinacionalnim kompanijama *Freddie Mac* i *Fannie Mae* u iznosu od 113,4 milijarde dolara. Također, u tablici su vidljivi podaci o otpisu dugova i državnim potporama za 22 najznačajnije finansijske multinacionalne kompanije, što je iznosilo nešto malo manje od 700 milijardi dolara novca poreznih obveznika.

4. Zaključak

U ovome radu istražen je utjecaj financijskih multinacionalnih kompanija na svjetsko gospodarstvo te je analizirana njihova uloga u izazivanju svjetskih financijskih kriza, kao i uzroci koji su doveli do tih kriza. Svjetska financijska kriza 2007. godine nije se dogodila slučajno, već ju je prouzrokovao fiktivan rast američkog financijskog sektora, zahvaljujući modelima poslovanja financijskih multinacionalnih kompanija. Vrhunac krize uslijedio je prilikom sloma hipotekarnih kredita, a kriza se brzo proširila na cijeli svijet. Do krize je došlo zbog velikog broja korisnika kredita koji nisu bili kreditno sposobni, a ipak su im „preko noći” odobreni krediti. Bankari su za izdavanje CDO kredita dobivali ogromne bonuse, shodno čemu nisu marili za kreditnu sposobnost klijenata. Počekom 2007. godine te iste banke koje su izdavale CDO kredite počele su se kladiti protiv njih izdavanjem takozvanih *Default Swap* kredita, koji su služili kao police osiguranja i tako su zaradile milijune dolara, čime je potvrđena prva hipoteza rada: poslovni modeli financijskih multinacionalnih kompanija doveli su do svjetske financijske krize 2007. godine.

Također, u radu je istražen utjecaj te krize na rast prihoda i profita financijskih multinacionalnih kompanija. Iznos kredita koji su doveli do krize iznosio je preko 600 milijardi dolara tokom deset godina, a multinacionalne kompanije su za to vrijeme postajale sve veće i moćnije s nikad više isplaćenih bonusa i dividendi. Rezultat takvog ponašanja bio je nastanak najvećeg fiktivnog financijskog mjehura u povijesti. Nakon burnih godina krize, iste banke koje su krizu izazvale, a država ih je spasila novcima poreznih obveznika, postale su još moćnije. 2009. godine Morgan Stanley isplatio je zaposlenicima 14 milijardi dolara, a Goldman Sachs 16 milijardi dolara, dok su u narednim godinama bonusi bili još i veći, čime je potvrđena druga hipoteza rada: svjetska financijska kriza 2007. godine dovela je do rasta prihoda i profita u financijskim multinacionalnim kompanijama koje su tu krizu i izazvale.

Literatura

1. Varoufakis, Yanis. 2010. *Globalni Minotaur*. Zagreb: Profil.
2. Zandi, Mark. 2010. *Financijski šok*. Zagreb: ZŠEM.

Internetski izvori

3. Globalna Financijska kriza. <http://hrcak.srce.hr/98006>, 5. rujna 2017.
4. Inside Job. <https://www.netflix.com/hr/title/70139555>, 13. srpnja 2017.
5. Kronologija financijske krize 2000. <http://www.poslovni.hr/trzista/kronologija-svjetske-financijske-krize-od-losih-hipotekarnih-kredita-do-gasjenja-svjetskih-bankarskih-divova-168695>, 4. rujna 2017.
6. Moj bankar, financijski rječnik. <http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/M/Multinacionalna-kompanija>, 27. kolovoza 2017.
7. Večernji list. <https://www.vecernji.hr/biznis/izvaci-iz-knjige-noama-chomskog-mi-nemamo-kapitalizam-korporacije-mazi-drzava-1175010>, 12. rujna 2017.

The impact of multinational financial companies on the world financial crisis of 2007

Abstract

The authors of this paper will explore the impact of multinational financial companies on the cause of the World Financial Crisis of 2007. The paper will show the number of write-offs and credit losses in the US financial system following the Congressional decision to financially intervene and prevent the collapse of multinational financial companies. The authors will present the model which caused the World Financial Crisis of 2007, which is also the subject of this paper. Furthermore, based on the subject matter of this research, the main objective of this paper was also determined - to prove that multinational financial companies have influenced the cause of the World Financial Crisis of 2007. For this work, secondary sources of data are available in scientific and professional literature, Internet data, Indetex internal documentation and the undergraduate thesis of the co-author of this article. Primary data sources: an interview with the enterprise management, personal experience and observation of the business processes.

Keywords: multinational financial companies, the World Financial Crisis, investment banks, rating agencies.